

Maja Krušič Šega,
Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport

MOJ POGLED NA VKLJUČEVANJE PODJETNOSTI IN SAMOINICIATIVNOSTI V SLOVENSKI ŠOLSKI SISTEM

My Perspective on Integrating Entrepreneurship and Self-initiative into the Slovenian Education System

Podjetnost je področje, ki ga razvijamo zadnjih deset let. Ključne kompetence so bile sprejete leta 2008, a vsaka država članica jih je sistemsko umestila glede na svoj šolski sistem. Pri nas je bila kompetenca pred desetimi leti velikokrat zabeležena le na papirju. Tudi ministrstvo za šolstvo ni nudilo podpore za razvoj tega področja. A leta 2007 je na ravni EU potekalo sprejemanje sklepov ministrov za spodbujanje podjetnosti in sama sem bila po naključju izbrana za koordinatorko stališč. Vedno so me zanimali novejši pristopi, spodbujanje razvoja, novodobne kompetence, znanja. Na ministrstvu smo imeli več razprav, kaj je tradicionalno, temeljno znanje in kaj bi se lahko spremenilo. Sama sem imela izkušnje iz gospodarstva, kjer se svet vrti drugače, predvsem pa hitreje, in so potrebne določene kompetence, s katerimi pa tako mene kot preostalih šolarjev niso opremili. Gre za kompetence za življenje, samoiniciativnost, kritično razmišljanje, timsko delo, izkustveno učenje, predvsem pa drugačne interaktivne pristope in načine poučevanja. Že takrat se je izkazalo, da sodelovanje šole z okoljem obogati šolski prostor in nadgrajuje obstoječi sistem.

A že po prvi razpravi na ministrstvu o podjetnosti je bilo jasno, da razvoj področja nima pravih zagovornikov. Ko zdaj gledam nazaj, menim, da je bilo tako predvsem zaradi napačnega razumevanja. Velikokrat so podjetnost izrecno povezovali z vdorom gospodarstva v šolo oziroma podjetništvom v najslabšem pomenu besede. Zato smo na ministrstvu najprej opravili analizo stanja v Sloveniji, pregledali obstoječe prakse, projekte in kontaktirali vse, ki so se takrat ukvarjali s spodbujanjem podjetnosti in podjetništva. Sprva so bili v neformalno skupino povabljeni predvsem predstavniki javnih zavodov, ZRSŠ, CPI in ŠR, ki so ključni pri določanju standardov v šolskem sistemu. Pogosti sestanki in razprave so prispevali k oblikovanju pozitivne naravnosti ključnih akterjev do področja. Spoznavali smo tudi primere dobre prakse in raziskovali, katere šole že imajo izkušnje s spodbujanjem podjetnosti in kakšne so le-te. Kaj deluje v našem šolskem sistemu in kaj ne. Skupaj smo iskali možnosti, finančna sredstva, kako to področje spodbuditi in ga intenzivneje umestiti v šolski prostor. Strinjali smo se, da nismo naklonjeni izbirnemu predmetu, ampak transverzalni umestitvi področja, torej v vsak predmet horizontalno in vertikalno. Prav tako sem pri analizi projektov zaznala, da so bili v večini usmerjeni v učenca, zelo malo pa v opolnomočenje učiteljev s praviimi kompetencami. Dolgoročen razvoj pa vedno temelji na ka-

dru, saj učenci pridejo in gredo, kader ostane. Prav tako je bilo zelo jasno, da moramo postopno vključevati vodstveni kader, ravnatelje, in nato tudi njih opremiti s kompetenco podjetnosti. Ni dovolj, da jo razumejo, morajo jo znati posredovati in biti zgled zaposlenim.

Sama sem bila tudi članica delovne skupine za transverzalne veščine, med katere je takrat Evropska komisija umeščala podjetnost, digitalne in jezikovne kompetence. V Bruslju smo se tako srečevali predstavniki držav članic, zadolženi za podjetnost, in skupaj z vodjem delovne skupine smo pripravljali Evropski referenčni okvir za podjetnost, ENTRECOMP, ki ga je nato leta 2016 izdala Evropska komisija kot kompromisni predlog strokovnjakov, delovne skupine in številnih drugih akterjev. Ponudil je prvi okvir na tem področju in številne države članice spodbudil, da so začele to področje umeščati v šolski sistem.

V delovni skupini Evropske komisije smo se zavzemali za dodatna sredstva in tako dočakali prvi razpis za spodbujanje podjetnosti leta v obliki projektov za eksperimentiranje politik. Na povabilo Avstrije, smo skupaj s Portugalci, Danci in Luksemburžani prijavi projekt Youth start. Avstrija je bila odgovorna za razvoj modela spodbujanje podjetnosti v osnovni in srednji šoli. Slovenija pa je bila zadolžena za njegovo implementacijo. Ker ministrstvo ne more voditi razvoja področja brez svojih javnih zavodov in šol, sem k sodelovanju povabila oba ključna javna zavoda, ZRSŠ kot ključnega za učitelje in šole ter ŠR, saj so ravnatelji zelo pomemben nosilec dejavnosti, če želimo zagotoviti uspešen razvoj umeščanja področja ali pa tudi samo učinkovit projekt. So tisti, ki so zgled, tisti, ki odpirajo vrata novim znanjem, spodbujajo, motivirajo in vodijo. Že po strukturi smo bili prepoznani kot primer dobre prakse, kako se umesti projekt s strateško vključitvijo glavnih nosilcev na področju razvoja. V strokovnih srednjih šolah so že imeli več dobrih praks, med njimi izpostavljam projekt Vrata odpiram sam, ki so ga razvili na CPI skupaj s CEED. Velika škoda je, da se projekt ni nadaljeval in širil.

Na ravni gimnazij pa nismo zaznali skoraj nič tovrstnih aktivnosti, zato smo se odločili, da k sodelovanju povabimo izključno gimnazije ob osnovnih šolah. Glavni namen projekta je bil testirati področje v različnih šolskih okoljih. Izjemna dodana vrednost projekta Youth start pa je bila tudi zahtevna evalvacija, ki je pokazala, kaj v našem šolskem sistemu že imamo, kaj prinaša model Youth start in kako se obnese v šolskem sistemu.

V okviru projekta smo pridobili 4 mednarodno licencirane trenerke, ki so nato usposabljele naše učitelje. Usposabljanje je bilo izključno interaktivno, intenzivno in na podlagi številnih vaj, pripravljena pa so bila zelo natančna gradiva, ki so jih morali učitelji pogledati že pred samim usposabljanjem. A odpor ni bil zaznan samo na ravni ministrstva, pri določenih učiteljih smo ga zaznali tudi pri prvem usposabljanju. zaradi nerazumevanja področja in drugačnega, interaktivnega usposabljanja. Po enem letu pa smo bili presenečeni: ob izjemnih predstavitev so vsi učitelji poročali o številnih napredkih, tako pri njihovem rednem poučevanju kot pri učencih in dijakih. Prav vsi so model, ki je bil sestavljen iz izzivov – vsebinskih sklopov, ocenili kot zelo učinkovit in primeren za transverzalno umeščanje.

Na podlagi zelo pozitivnih izkušenj z 21 osnovnimi in 20 srednjimi šolami smo v okviru pogajanj za strukturne sklade prepričali tako vodstvo ministrstva kot Evropsko komisijo, ki nam je namenila 6 milijonov za razvoj področja.

Sama sem naloge, ki so nas čakale, razumela tako: na podlagi (samo)evalvacije in številnih pozitivnih odzivov učiteljev, ravnateljev, učencev in dijakov ter tudi staršev smo želeli razviti slovenski model spodbujanja podjetnosti in ga nato umestiti v sistem. Cilj je bil umestiti večje število šol ter vse pomembne odgovorne na področju izobraževanja in spodbujanja podjetnosti v šolah. Postopek obeh javnih razpisov, za osnovne in srednje šole, je bil dolg. Najprej so bili na vrsti intenzivni premisleki o tem, kako povezati nosilce šolskih dejavnosti z zunajšolskimi. Kako umestiti šole. To je bilo pomembno predvsem zato, ker sem uvajala popolnoma nov strateški model. Temu so potem sledili tudi drugi razpisi, kot je javni razpis za ključne kompetence, vreden 12 milijonov. Sama sem se zavzemala za idejo, da imamo razvojne, pilotne in implementacijske šole. Prve so tiste, ki že imajo izkušnje s spodbujanjem podjetnosti in so kot take lahko razvojni partner v projektu. Pilotne šole testirajo model, ki ga razvijejo razvojni partnerji (ob šolah še javni zavodi, predstavniki glavnih deležnikov v okolju – gospodarstva, sociale, kulture, mladine in športa). Pilotne šole testirajo in evalvirajo. Nato pa šole iz obeh skupin pomagajo implementacijskim šolam. A trifazni projekt na MIZŠ ni bil sprejet, zato smo sprejeli samo dve. Sočasno so potekala pogajanja, da postanejo »zunajšolski« akterji, ki so bili dotlej le zunanji partnerji, enakovredni partnerji v projektu. Takšna je bila praksa v številnih državah, ki so imele področje podjetnosti bolj razvito kot mi. Prav tako pa smo na terenu prepoznali številne razvojnike, ki so to področje v šole umeščali bolj intenzivno in uspešno kot pristojni javni zavodi. Zato je vladalo prepričanje, da bodo vsi ti akterji skupaj lahko razvili slovenski model, ki bo po preizkušnji deloval in bo umeščen v sistem. Da se podjetnost ne bi umestila samo horizontalno, ampak tudi vertikalno, smo v javnih razpisih predpisali ustanovitev Nacionalnega strateškega sveta za podjetnost za celotno vertikalno. Takrat smo razmišljali tudi o univerzitetnim nivoju, na katerem sem pridobila sredstva, a so le-ta kasneje zaradi različnih razlogov prenesli drugam. Tako ta del sistema še vedno ostaja nepokrit. V javnem razpisu smo tudi opredelili oba že razvita modela, Youth start in Vrata odpiram sam, kot temeljna in predvidevali, da bo ves že izobražen kader v okviru javnih zavodov vključen v nadaljnji razvoj. Prav tako pa smo opredelili, da se mora za strokovnjake zunaj šol pripraviti seminar za njihovo umeščanje v šolski pedagoški prostor.

Z razpisom projektov leta 2017 smo morali zagotoviti dovoljšnjo maso osnovnih in srednjih šol, da bi kompetentno razvijali področje podjetnosti. Zato je bil pogoj vključeno-sti na ravni OŠ 120 šol, na ravni gimnazij pa 90 odstotkov vseh gimnazij.

Oba projekta je uspešno prijavil ZRSŠ. Dobri dve leti se je izkazovalo, kako zahtevno je to področje, predvsem pa kako zahtevna je sodelovalna kompetenca. Združili smo zelo različne deležnike, ki so se najprej morali spoznati, nato so morali med seboj sodelovati in šele nato razvijati modele razvoja podjetnosti. Povezati šolske in zunajšolske deležnike, na isti ravni pa še šole kot razvojnike je bilo za oba projekta velik izziv. V fazi usposabljanja se je kazala raznolikost pristopov in poznavanja podjetnosti. Šole so se različno vključevale v projekt in na podlagi različnih izkušenj dograjevale znanje.

Po štirih letih razvoja in sodelovanja v obeh projektih ocenjujem, da je prišlo do premika. A ne izključno na ravni podjetnosti, predvsem na ravni sodelovanja, povezovanja in dojemanja šolskega področja. Prav tako se je izkazalo, da razvoj ne gre pospešiti, če prostor na to ni dovolj pripravljen.

Smo pa v tem času ustanovili prvi Nacionalni strateški svet za podjetnost v izobraževanju, ki združuje zelo različne predstavnike stroke. Skupaj pripravljamo smernice na področju razvoja podjetnosti z jasnim ciljem, da pospešimo razvoj in mlade opremimo s pravimi znanji, kompetencami in veščinami ne samo za trg dela, ampak tudi za življenje.

Sam razvoj podjetnosti je prinesel veliko dodatnega znanja in razumevanja, kako umeščati in razvijati področje. Bili smo veliko bolj premagali marsikatero oviro, spremlja netradicionalne kompetence, kot je podjetnost. **Še vedno je zaradi nerazumevanja področja podjetnosti velikokrat otežen razvoj in je potrebna velika mera pravega znanja vodenja, poznavanja značilnosti delovanja sistema in vseh vključenih deležnikov. Še vedno je premalo možnosti za preizkušanje, premalo prakse (case study učenja), učenja na podlagi napak, spodbude, motivacije, prepoznavanja prednosti in slabosti, zaznavanja priložnosti, idej in ovir, še vedno je premalo povezovanja z okoljem, še vedno ima strah prevelike oči pri spuščanju novosti v šolski prostor.** Še vedno imamo veliko tudi priložnosti za izboljšave. Vsi moramo vedno imeti pred očmi našo odgovornost do učitelja, od katerega se pričakuje izjemno veliko. Predvsem pa je učitelj na koncu tisti, ki bo imel odgovornost vse, kar bomo počeli na ministrstvu in v javnih zavodih, v projektih, na papirju ali usposabljanjih, prenesti na učence. Zato je toliko bolj pomembno, da učiteljem zagotovimo prava usposabljanja, podporo, svetovanje, coaching in spodbudo za to, da bodo znali na pravi način opolnomočiti učenca, dijaka ali študenta. Ni dovolj, da cilje spodbujanja podjetnosti zapišemo v učni načrt in na papir, temveč je treba učitelje ustrezno usposobiti, da jih bodo znali doseči. Oni so namreč tisti, ki jih moramo opremiti, da bodo samoiniciativnost in podjetnost uspešno razvijali v šolskem prostoru. Z obravnavanjem snovi, pravi pristopom do učenca, do snovi, predmeta bodo lahko mlade navdušili in jih opremili za življenje, tako da bodo šole zapustili vedoč, kateri so njihovi talenti, prednosti in kako pridobljeno znanje strnjeno predstaviti in uporabiti v praksi ter vnovčiti na trgu dela. Zato so zame prav učitelji in ravnatelji ogledalo, tisti, ki povedo, kaj deluje in kaj ne ter predvsem kako deluje. Prav oni so glavno vodilo za prihodnji razvoj šolskega sistema. Ali pa bi vsaj morali biti.